

Väsentliga vattenvårdsfrågor

2019

Vattenvård och uppdateringar samt behovet av samråd

Syftet med vattenvården är att förhindra försämring av statusen hos åar, sjöar, grundvatten och kustvatten samt sträva efter att en god status uppnås i enlighet med vattendirektivet. För att uppnå målen behöver åtgärder planeras och genomföras och där behövs synpunkter från alla; myndigheter, medborgare, frivilligorganisationer, kommuner, verksamhetsutövare osv. Tidigare förvaltningsplaner och åtgärder för vatten har tagits fram i samråd med många olika människor.

Åtgärdsprogram och förvaltningsplan för vatten uppdateras vart 6:e år. Nuvarande program och planer gäller tom 2021. Under 2019 måste en ny samrådsprocess inledas.

Remissversioner ska finnas mot slutet av 2020 och senast i december 2021 ska en ny förvaltningsplan med tillhörande åtgärder fastslås. Rapportering till EU sker sedan via Riket i mars 2022.

En ny samrådsprocess enligt vattendirektivet avseende nästa förvaltningsperiod, år 2022-2027 påbörjas under 2019. Då uppmanas allmänhet och andra att involvera sig i processen, eftersom alla synpunkter, förslag och idéer är viktiga.

Ytterligare information kommer att finnas på landskapsregeringens hemsidor löpande. Samråden kommer att hållas dels som öppna möten arrangerade av miljöbyrån, men även i mindre grupper. I övrigt finns möjlighet att skicka in synpunkter via mejl eller via telefon.

Kontaktperson för förslag på åtgärder till nästa förvaltningsplan är: Susanne Vävare, miljöbyrån. [susanne.vavare\(snabela\)regeringen.ax](mailto:susanne.vavare(snabela)regeringen.ax)

Största prioritering för inre vattenområden ska ligga på att åtgärda övergödningen och genomföra klimatåtgärder – och -anpassningar. Landskapet behöver ta fram en klimatanpassad bevattningsstrategi och se över olika källor till övergödning som t.ex. enskilda avlopp, bräddpunkter, dagvattenhantering, jord- och skogsbruk, industrier, mm. För yttre vattenområden måste arbete med att komma åt punktkällor och internationell samverkan prioriteras.

Länk till arbete som genomförs enligt vattendirektivets riktlinjer:

<http://www.regeringen.ax/styrdokument-rapporter-publikationer/ramdirektivet-vatten-0>

Diskussionspunkter - förslag på väsentliga vattenvårdsåtgärder 2022-2027

Jord- och skogsbruk:

- Klimat- och lokalt anpassat jord- och skogsbruk¹.

¹ Se bilaga

- Inom jordbruk: Miljösamordnare skulle behövas, eftersom miljöåtgärder enligt LBU-programmet är frivilliga och jordbrukare behöver inspiration samt hjälp med att söka stöd för olika vatten- eller klimatanpassade projekt. Det behövs fler åtgärder inom vattenvård, flexibla klimatanpassade våtmarkslösningar, dränering, ekologiskt funktionella kantzoner och mer klimatanpassad miljörådgivning². Det behövs skötselplaner för underhåll av vattenanläggningar. Små hävdade äng- och betesmarker behöver värnas även fortsättningsvis, de har ingen stor påverkan på näringsstatusen men har en stor andel värdefulla ekosystemtjänster knutna till sig.
- Inom skogsbruk: Diskussioner behöver föras om olika åtgärder, finns nya innovativa, mer klimatanpassade åtgärder som även gynnar biologisk mångfald? Andra frågeställningar gäller miljöcertifiering, regler för strandnära avverkning, små våtmarker och våtmarksinsatser samt bevarandet av artrika gamla skogar.
- Klimat- och miljöanpassad bevattningsstrategi tas fram.

Biologisk mångfald:

- Hav: Skydda undervattensnatur, skydda minst 10 %.
- Det behövs åtgärder som stärker den biologiska mångfalden som t.ex. fiskevåtmarker som stärker rovfisk. Arbete pågår vid fiskeribyrån, samarbete fortsätter inom Coast4us.
- Minskad användning av bekämpningsmedel och andra insatser för att stärka bin och pollinerare behövs, som t.ex. insatser för att stärka blommande vägrenar. Miljöbyrån kan ta fram ett förslag – ett vägledande dokument.
- Värna värdefulla ekosystemtjänster i jord- och skogsbruk, skydda kulturmarker och ängar.
- Fler blå och gröna korridorer behövs i landskapet.

VA och dagvatten:

- Enskilda avlopp behöver åtgärdas, handledningar behöver tas fram och det krävs en fungerande tillsyn och uppföljning. VA-samordnare behövs.
- Återinför bidrag för att åtgärda avlopp, både stora och små. Åtgärdstakten behöver bli snabbare. Budgetmedel och incitament behövs.
- Långsiktigt arbete med ledningsnät måste genomföras i samarbete med ansvariga bolag och kommuner, både avseende dricksvattenförsörjning och avlopp. SE VA-strategin. Resurser krävs.
- Upprätta vattenskyddsområden. Grundvatten och dricksvatten behöver få starkare skydd. Arbetet fortsätter med att ta fram föreskrifter och lösa ersättningsfrågan så

² Se bilaga.

att nya vattenskyddsområden kan inrättas. Men fler konkreta vattenförbättrande åtgärder krävs, vilket kan genomföras med en ny miljösamordnare.

- Det är viktigt att kommuner ser över dagvattenhanteringen genom att t.ex. begränsa bebyggelse i låglänta kustområden. Det är också viktigt att fördröja dagvatten med mer grönområden, biofilter och flexibla våtmarkslösningar. Åtgärder som behövs i ffa inre kustområden och vid sjöar är tex olika dagvattenreningstekniker, fördröjningsmagasin vid pumpstationer och andra områden där risk för bräddningar kan förekomma. Smart planering behövs, liksom miljösamordning.

Övrig vattenförbättring:

- Det behövs en översyn av belastande verksamheter för att finna lämpliga, långsiktiga lösningar för att få ned utsläppen av övergödande eller miljöfarliga ämnen. Lokala åtgärdsprogram måste tas fram, inriktat på olika delavrinningsområden. Arbete genomförs delvis redan nu genom miljöbyrån, inom de nya projekten.
- Genomförande av plaststrategin som förväntas vara klar under senhösten 2018. Det behövs insatser riktat mot kemikalieanvändning, som t.ex. minskad användning av farlig båtbottnfärg, och produkter innehållande mikroplaster.
- Dessutom behövs insatser för att få mer ekologiskt hållbara fiskodlingar, för att minska utsläppen av övergödande ämnen i kustvatten. Utnyttja BAT och andra innovativa förslag och metoder.

Överlag behövs det mer mångfaldstänk i allt arbete. Biologisk mångfald i hav och på land bidrar till att vår natur klarar sig bättre vid klimatförändringar, vid parasitangrepp osv.

Alla åtgärder ska samordnas med övriga EU-direktiv.

Förslag angående behovet av resurser – miljösamordning och vattenförbättring

Det arbete som redan pågår med VA-, LBU- och skogsprogram osv fortsätter och uppdateras, men ytterligare resurser krävs för att söka nå målen om en god vattenkvalitet.

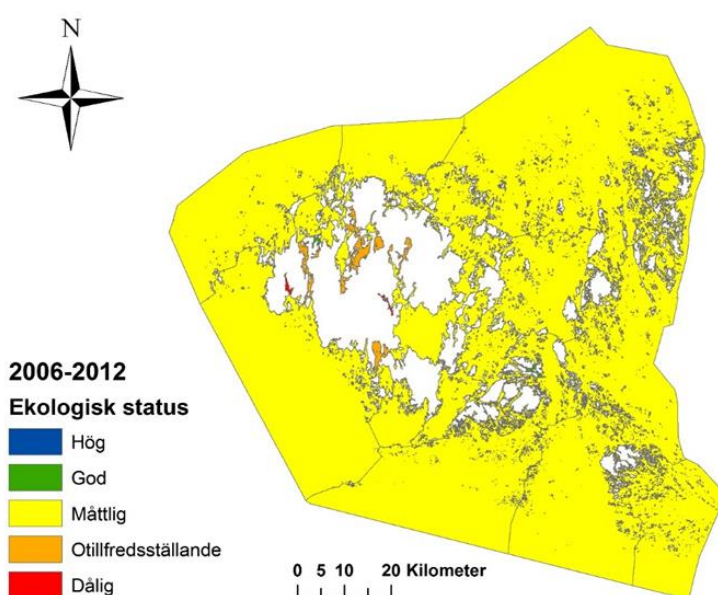
Den politiska ledningen måste redan nu fundera över hur de åtgärdsförslag som ska tas fram till nästa förvaltningsperiod kan finansieras. Befintlig lagstiftning och frivilliga åtgärder räcker inte för att förbättra vattenkvaliteten så mycket som det krävs. Det behövs budgetmedel och incitament och samordning. Kommuner behöver bollplank, hjälp och vägledning när det gäller VA-frågor. Jord- och skogsbrukare behöver aktiv vägledning, miljörådgivning och stöd för vattenförbättrande eller klimatanpassade åtgärder. Olika program, som tex LBU-programmet, ska användas, men man behöver gå längre för att verkligen initiera olika vattenförbättrande åtgärder som nu ofta sker på frivillig basis.

KUSTVATTEN -NULÄGESANALYS -UTVECKLINGSMÅL 3

Vid klassificeringen av vattnens tillstånd, den ekologiska statusen, enligt vattendirektivet, används en femgradig skala (hög, god, måttlig, otillfredsställande och dålig). Det mål som ska uppnås är minst god (dvs grön status). Bedömningen utförs enligt en fastställd bedömningsmanual för kust med ingående parametrar som vattenväxter, bottenjur, näringsämnen, klorofyll-a och siktdjup. Den svagaste länken (sämst status) styr den slutliga bedömningen. Bedömningsmanualer finns på landskapsregeringens hemsida³.

Tabell 1. De fem statusklasserna som definieras i WFD (Water Framework Directive, dvs Vattendirektivet).

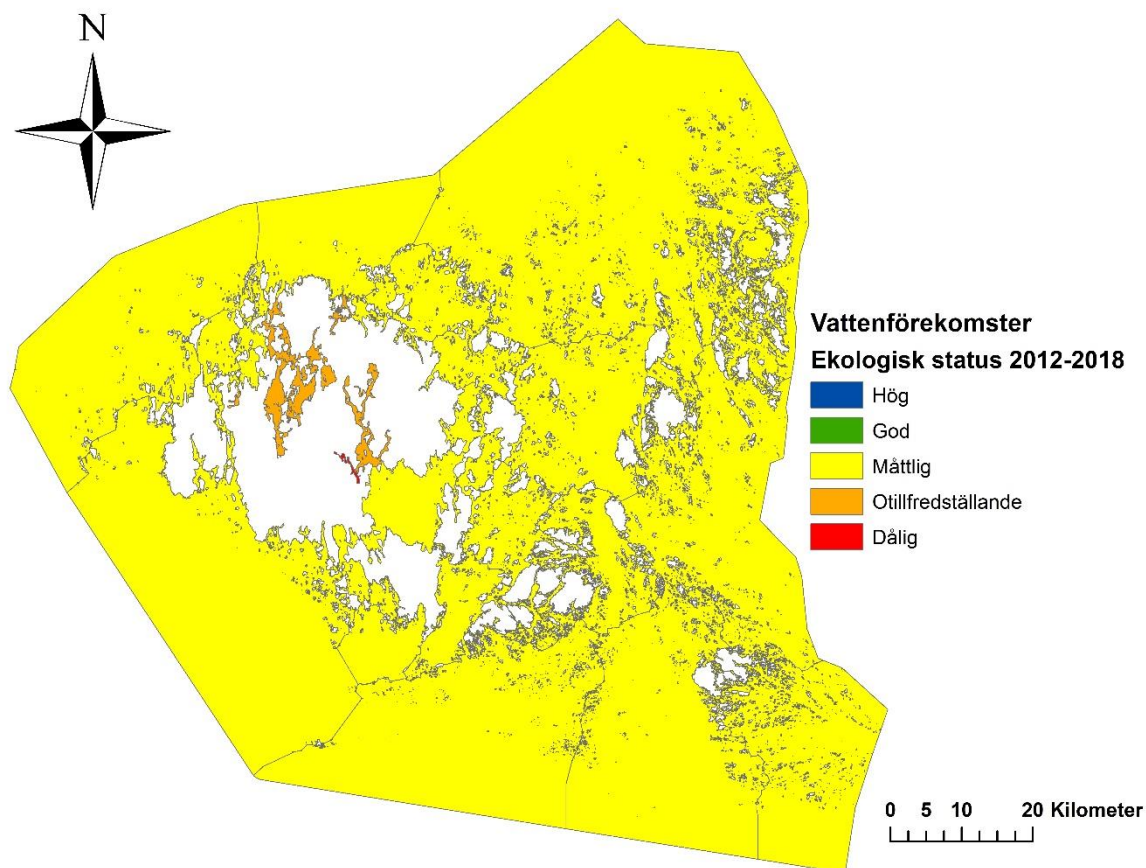
Hög	God	Måttlig	Otillfredsställande	Dålig
(H)	(G)	(M)	(O)	(D)

Figur 1. Ekologisk statusklassificering för åren 2006-2012, uppdaterad. Figuren är framtagen av Tony Cederberg, amanuens på Husö biologiska station, med data från Landskapsregeringens miljöbyrå.

³ <http://www.regeringen.ax/miljo-natur/vatten-skargard/klassificering-vatten>

Klassificeringen av kustvatten i figur 1 motsvarar åren 2006-2012. Överlag ligger vattenkvaliteten på en måttlig nivå (gul färg) när flera parametrar vägs samman. Det som eftersträvas är en god vattenkvalitet (grön färg) och det är de biologiska parametrarna som väger tyngst, d.v.s. vattenväxter, växtplankton och bottendjur.

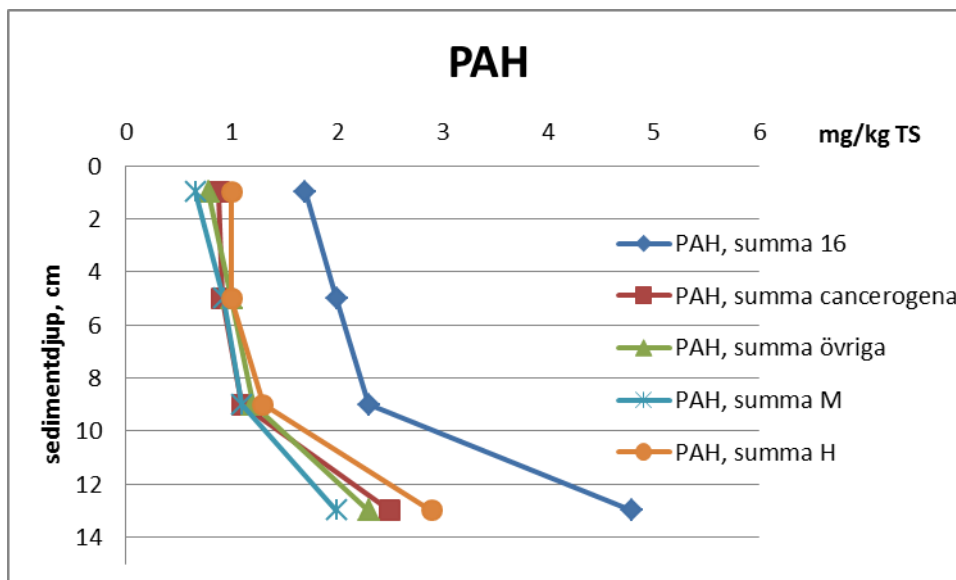
Figur 2. Ekologisk statusklassificering för åren 2012-2018, uppdaterad. Figuren är framtagen av Tony Cederberg, amanuens på Husö biologiska station, med data från Landskapsregeringens miljöbyrå.

Ingen vattenförekomst uppnår en god vattenstatus för åren 2012-2018. Flera inre vattenområden uppvisar en försämring av statusen, speciellt i vattensystemen som löper från Norra Lumparn. I de inre vattensystemen finns det belastningskällor som bosättning där t.ex. enskilda avlopp och bräddpunkter kan vara ett problem liksom reningsverk och andra punktkällor, likaså bidrar jord- och skogsbruk till att avrinning sker till vatten.

Kemisk status

Kemisk status följs genom en löpande screening av alla kustvatten och sjöar samt genom provtagning av sediment. Sedimenten i västra hamnen är starkt påverkade av varvsverksamhet i den inre delen av viken och minskande i en gradient ut från hamnen. En

vertikal profil visar på tydligt minskade utsläpp av olja och PAH idag jämfört med för 30 år sedan. Hur situationen ser ut för olika ämnen varierar dock. I Förvaltningsplan för avrinningsdistriktet Åland 2016-2021 finns fler uppgifter angående uppföljningen av kemiskt status. Uppföljning av bekämpningsmedel från jordbruksmark har genomförts lite noggrannare under 2018. Sedimentuppföljning har även skett i Östra Hamnen.

Figur 3. PAH i sediment från station N1B, från ytan ner till intervaller 12-14 cm. I samtliga prov var halten PAH, summa lägre än laboratoriets rapporteringsgräns, 0,075 mg/kg TS. NIRAS. 2014.

SJÖARNAS STATUS 2006-2012

Under perioden 2006-2012 uppnådde 4 sjöar en hög ekologisk status (Borgsjön, Södra Långsjön, Tjudö träsk samt Inre Fjärden) tre klassificerades som god status (Västra Kyrksundet, Vargsundet och Storträsk), 5 som måttliga (Östra Kyrksundet, Lavsböle träsk, Dalkarby träsk, Toböle träsk och Oppsjön) och 3 fick otillfredsställande status (Långsjön, Markusbölefjärden och Gröndalsträsk).

För närvarande (januari 2019) pågår en ny statusklassificering för sjöarna. Det finns inget som tyder på att förbättringar har skett, tvärtom ställde den varma sommaren 2018 med låga vattennivåer till det ännu mer.

Varför uppnås inte statusen i tid?

Åtgärdstakten är för närvarande för låg, det behövs mer resurser, styrning samt vägledning för att söka åstadkomma en förbättring av vattenmiljön. Landskapsregeringen har ett övergripande strategiskt ansvar för vattenvård och ansvarar för lagstiftning samt kan bidra med att ta fram olika styrmedel (t.ex. stöd). Vattenförbättring kan uppnås och utföras på

olika sätt, t.ex. genom lagstiftning eller på frivillig väg. Ibland kan det behövas att man går utöver gällande lagstiftning, men denna åtgärd är det svårt att få gehör för. Det är också svårt att genomföra miljöförbättrande åtgärder på frivillig väg, då det kostar tid och pengar samt engagemang. För att förbättra statusen i våra inre vikar och sjöar behöver vi åtgärda alla utsläpp som kommer från mänskliga aktiviteter, d.v.s. från enskilda avlopp, från bristfälliga avloppsledningsnät och pumpstationer som bräddar vid störningar eller vid för mycket nederbörd, eller via läckage från jord- och skogsbruksmark eller någon annan punktkälla t.ex. (industrier). Tillstånd och tillsyn är en viktig del för att söka uppnå en god vattenkvalitet. Det finns olika aktörer som ansvarar för tillsyn, kommuner har t.ex. ett stort ansvar när det gäller enskilda avlopp och mindre reningsverk. Vid dricksvattentäkter bör skyddsområden upprättas för att minska den nivå av vattenrening som behövs, enligt vattendirektivets artikel 7. Landskapsregeringen kan upprätta vattenskyddsområden vid dricksvattentäkter, men regelverket behöver uppdateras för största effektivitet. Vattenlagen håller på att uppdateras så att ersättning ska kunna betalas ut ifall någon föreskrift medför en att pågående markanvändning försvåras väsentligt. I nuläget kan ingen ersättning betalas.

För de yttre kustvattnen behövs internationellt samarbete och där spelar t.ex. HELCOM:s aktionsplan för Östersjön en stor roll, liksom olika HELCOM-rekommendationer. Arbetet med det marina åtgärdsprogrammet utgör en viktig del i det hela.

Trots att vattenförbättrande åtgärder genomförs tar det ändå tid innan det går att mäta förbättringar i vattensystemen. Detta beror på den naturliga tröghet som finns inbyggt i de naturliga processerna och ekosystemen. Naturen återhämtar sig långsamt.

Arbete som pågår från myndighetshåll och från Mariehamns stad

I ett långsiktigt hållbart samhälle använder vi människor på Åland lokala produkter och kretsloppstänk. Det är viktigt att värna biologisk mångfald genom att skydda undervattensmiljöer, förutsättningar för fiskelek och rovfisk och genom åtgärder som förebygger samt motverkar övergödning och klimatförändringar.

Landskapsregeringens miljöbyrå har under 2018 tagit fram en strategi mot plaster och mikroplaster i miljön samt genomför olika vattenförbättrande projekt i samverkan med Mariehamns stad. Landskapsregeringen arbetar även med lagstiftningen i syfte att förbättra vattenmiljön.

Miljöbyrån påbörjade dessutom två Central Baltic-projekt som är inriktade på hållbar utveckling i kustzonen under 2018. I Coast4us ska lokala samverkanplaner med inriktning på åtgärder mot övergödning, klimatförändringar och förbättrad biologisk mångfald att vidtas. Seabased measures syftar till minskad övergödning genom att främja kretslopp och cirkulär ekonomi.

Jordbruksbyrån arbetar i enlighet med LBU-programmets vatten- och miljöförbättrande åtgärder.

Skogsbruksbyrån arbetar med programmet "SkogsÅland2027" och strävar efter att bidra till Ålands utvecklings- och hållbarhetsagenda, vilket för övrigt alla byråer inom landskapsregeringen gör.

Övrigt arbete

Ålands vatten och Rädda Lumparn är andra aktörer som arbetar hårt med vattenförbättring genom att genomföra olika projekt och genom informationsspridning. De har bra informationsmaterial på sina hemsidor. I övrigt genomförs en del arbete också genom att olika personer och organisationer söker tex Leader- eller PAF-stöd för att anlägga fiskevåtmarker eller andra vattenförbättrande åtgärder.

Materialet i detta dokument är huvudsakligen hämtat från den åländska förvaltningsplanen för vatten.

Bilaga 1. Förslag till åtgärder inom jordbruk (OBS alla dessa passar kanske inte på Åland)

Tips på åtgärder inom jordbruk mot övergödningen

- Fånggrödor
- Anpassade skyddszoner
- Flerårig vall
- Mindre gödsling
- Täckning av gödselbehållare
- Påfyllning av stallgödsel under täckning
- Bestämmelser om grön mark under höst och vinter
- Vårbearbetning, osv.

Tips på klimatåtgärder inom jordbruk

- Vårda marken långsiktigt och öka bördigheten
- Odlar flerårig vall som råvara till biogasproduktion
- Ta emot rötad gödsel från biogasanläggning
- Producera bioenergi med fleråriga grödor och lågt näringsläckage
- Underhåll brunnar och Dräneringsledningar
- Undvik markpackning

Klimatåtgärder på djurgårdar:

- Minska svinet av foder i produktionen
- Var noga med kvaliteten på vallfodret
- Raps är bättre för klimatet än soja
- Var noggrann i foderstyrningen
- Gör foderanalyser regelbundet
- Utfodra med ärter och bönor
- Håll betesmarkerna betade
- Minska inkalvningsåldern
- Säkra vattentillgången
- Håll djuren friska
- Mylla flytgödseln
- Sprid inte flytgödsel på hösten
- Utnyttja alltid stallgödseln effektivt
- Satsa på spänntak till gödselbrunnen
- Leverera gödsel till biogasanläggning
- Analysera gödseln och anpassa givan
- Utnyttja spillvärmerna från mjölken

Använd vattensnåla bevattningsmetoder

Använd alltid "vattensnåla bevattningsmetoder" och anpassa växtföljd och grödval efter vattentillgång. Konflikter med andra intressen kan lättare undvikas när man inte tar på sommarflödet i vattendrag och grundvattenmagasin. En bevattningsdamm är en god investering i områden med lämpliga markförutsättningar.

Vatten från vintersäsongen kan sparas till den torra årstiden. Rätt utformad, blir dammen ett livsrum för många växter och djur och fungerar som fälla för växtnäring.

Källa för förslagen i bilagan: Svenska jordbruksverket. Fler tips finns t.ex. på svenska jordbruksverkets hemsidor och Greppa näringen.